

SALVADOR FILELLA CORNADÓ

EL LLARG CAMÍ DE L'ECOLOGISME

El nostre país forma part del conjunt de pobles que, a la vora de la Mediterrània, han desenvolupat una cultura que des de fa més de quatre mil anys els ha permès modificar l'entorn a la seva conveniència, al principi, molt lentament i lleugerament, ara, ràpidament i exhaustivament. Però, abans d'entrar en la problemàtica que ha travessat i travessa el moviment que intenta equilibrar aquesta incidència humana sobre els sistemes naturals de l'entorn, cal fer paleses les diferències que hi ha entre el tractament que els pobles donen a la conservació del medi segons la latitud que ocupen. Les persones que viuen en terrenys temperats i de clima benigne, favorable a un desenvolupament profitós dels recursos naturals, tradicionalment no s'han amoïnats pel manteniment d'aquests recursos, portats per la manca de necessitats que comporta una vida fàcil enmig d'una naturalesa que dona, sense gaire esforç, tot allò que l'home necessita per viure. Però no és el cas d'altres comunitats que han viscut en latituds amb climes adversos on la vida era una lluita constant per la subsistència. Aquestes diferències han determinat de manera molt notable el comportament dels pobles vers la conservació i l'explotació del seu entorn i, avui dia, quan les èpoques de total dependència del medi ja han passat per a quasi tots els pobles de l'àmbit europeu occidental, s'acusen clarament aquestes diferències ancestrals de tracte i respecte envers els sistemes naturals. Així doncs, no ens ha d'estranyar que un home del nord o del centre d'Europa tingui una cultura amb arrels molt més d'acord amb la conservació de la natura que l'envolta, que no pas un mediterrani descendent d'aquells que poc havien d'esforçar-se per aconseguir el necessari per viure.

Dit això, pel que fa al moviment ecologista crec

que ja és hora de canviar-li el nom, perquè els seus principis filosòfics no tan sols enuncien el foment dels coneixements de l'ecologia o ciència que estudia les relacions dels éssers vius amb el medi en què viuen —encara que és una activitat fonamental d'aquest moviment—, sinó que arriben a plantejar una nova concepció de la vida sobre el planeta, basada en un equilibri racional entre les activitats humanes i el medi físic en què es mou l'home, passant per un pacifisme a ultrança i un evident rebuig de la societat de consum, que es mou com un gegantesc titella segons l'impuls dels fils d'interessos crematístics de determinades minories. Aquest plantejament ha originat diferents nivells i tendències dins d'aquest moviment, que alguns sectors s'han esforçat a classificar segons els seus paràmetres. Així, la branca més radical ha estat denominada la dels «ecologistes», perquè es considera que és la que invoca més genuïnament un canvi social i una ruptura amb els models clàssics d'ús i explotació de l'entorn. Una altra tendència, de caire més moderat i amb evidents tendències al diàleg possibilista, encara que en ocasions no incideix en el fons de les qüestions bàsiques, es preocupa més per la conservació de l'entorn natural que per la situació de l'home en relació al medi; aquesta tendència, la constitueixen els anomenats «ambientalistes». Finalment, els que en general sols es preocupen de la protecció de determinades espècies vives o paisatges naturals i es mantenen al marge de polèmiques i problemes referents a la mala gestió o a la deliberada agressió de persones o col·lectius contra el medi, són els «proteccionistes». Però aquesta classificació, tot i que és prou admesa, no és acceptada per tothom i hi ha diferents teories al respecte, com les del biòleg Ramon Folch o el líder dels nostres verds Santiago Vilanova.

Així doncs, al marge de tendències i definicions, crec que tots hauríem de tenir molt clar que aquest col·lectiu divers que treballa per aconseguir una consciència generalitzada sobre l'equilibri necessari entre l'home i el seu entorn està format per persones de procedències tan diferents, de nivells intel·lectuals tan diversos i que actuen per motivacions tan separades o antagòniques, en segons quins casos, que podria afirmar sense por a equivocar-me gaire que hi ha tantes modalitats de practicar l'ecologisme com persones militants. I és aquesta circumstància precisament el que em fa pensar que anem per bon camí i que un dia no molt llunyà tots els humans tindrem un veritable sentiment d'equilibri en les nostres actuacions sobre el medi, siguin quins siguin la nostra condició, preparació o ideals.

Passem ara a fer referència a la breu i intensa història d'aquest moviment en el nostre país, segons el meu criteri i amb les meves limitacions, és clar. Per una banda, jo fixaria un dels inicis a la darrerria del segle passat, quan el Centre Excursionista de Catalunya es fundà per acollir totes aquelles persones aficionades al muntanyisme i a la investigació amateur dels sistemes naturals de Catalunya; des de llavors el CEC ha diversificat entre els seus associats aquelles tendències geogràfiques, geològiques, biològiques, etnològiques, esportives, socials i humanes que caracteritzen la trajectòria d'aquesta entitat i d'altres de caire similar aparegudes posteriorment. Així, les entitats excursionistes tingueren la visió crítica i conscienciadora de la defensa de l'entorn natural que encara està en plena activitat avui dia, representada bàsicament per les diferents seccions de cada entitat i per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya.

Un altre tronc fundacional d'aquest moviment és la Institució Catalana d'Història Natural, la qual des de l'inici, al començament d'aquest segle, fomentà l'estudi i el coneixement de la geografia, flora i fauna catalanes, i omplí el lamentable buit acadèmic que l'estudi d'aquestes disciplines havia sofert al nostre país.

Darrerament, en la dècada dels anys cinquanta la fundació de la Sociedad Española de Ornitología, amb les seves seccions regionals, féu un gran pas endavant en la tasca d'acollir tots aquests afeccionats i professionals que trobaren en l'objectiu comú de l'estudi i l'observació de les aus una entitat amalgamadora i de gran dinamisme social.

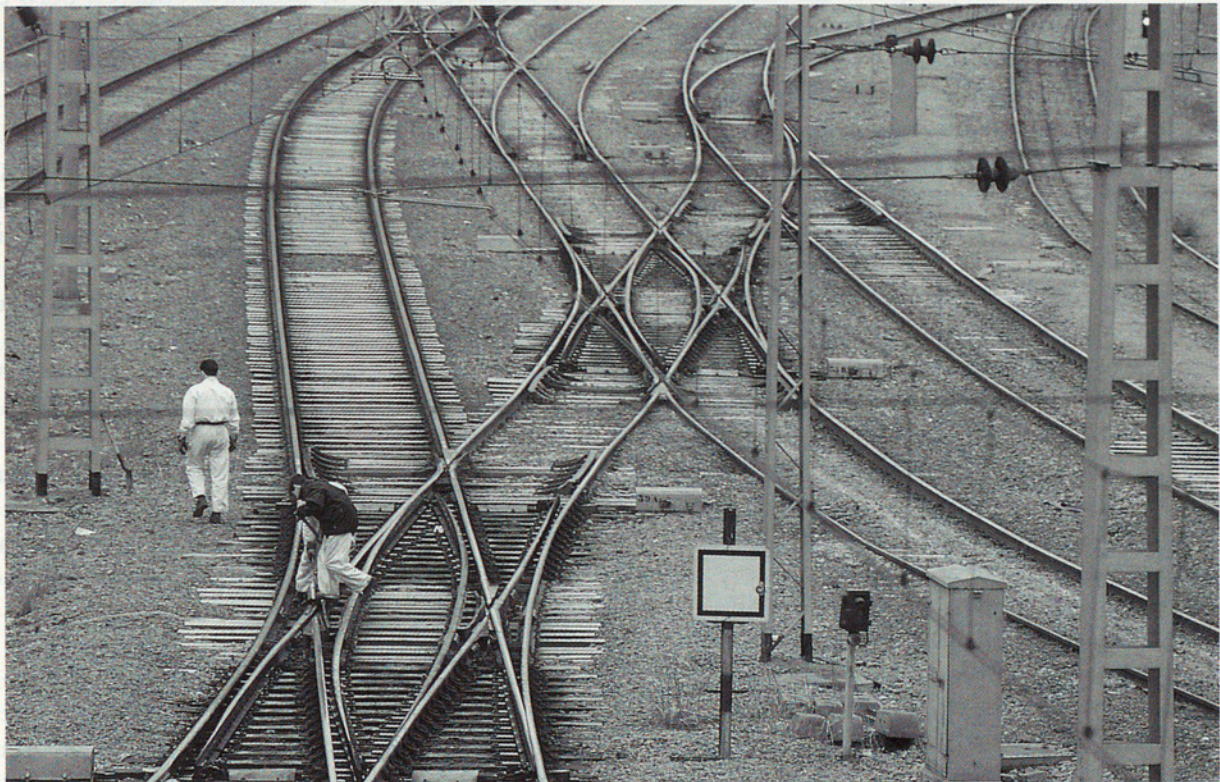
A la darrerria de la dècada dels seixanta i al principi de la dels setanta, alumnes i professors de les facultats de Biologia de les universitats barcelonines, principalment de les càtedres de Zoologia, Botànica i Ecologia, iniciaren un moviment clarament reivindicatiu i fiscalitzador davant de les contínues agressions al medi natural. Quasi al mateix temps, un grup de joves afeccionats, col·laboradors assidus del departament de Vertebrats del Museu de Zoologia de Barcelona, co-

mençà a formar un nucli d'estudiosos de la fauna vertebrada de Catalunya, del qual han sortit nombrosos professors d'universitat i investigadors de camp.

En aquestes condicions, a meitat de la dècada dels setanta ens trobem que a la majoria de reunions de les facultats de biològiques, del CEC, de la ICHN, de la UEC, de la Federació d'Entitats Excursionistes, de la Secció Regional Catalana de la SEO i del Museu de Zoologia de Barcelona, s'hi aplegaven i hi coincidien les mateixes persones, que d'alguna manera conformaven una part molt important de l'embrió que anys més tard seria el moviment ecologista a Catalunya. Així, en aquesta època trobem noms com Salvador Maluquer, Joaquim Maluquer, Josep M. Domingo, Martí Rusca, Francesc Gurri, Ramon Margalef, Jacint Nadal, Oriol de Bolòs, Jaume Tarrades, Ramon Folch, Josep M. Camarasa, Francesc Español, Xavier Ferrer, Lluís Colom, Jordi Muntaner, Alex de Juan, Antoni Abad, Enric Carrera, Adolf de Sostoa, Martí Boada, i tants d'altres a qui demano perdó per ometre involuntàriament. Tots ells, professors, investigadors, professionals, homes de negocis, estudiants, etc., sentien la inquietud de conèixer i donar a conèixer el patrimoni natural de Catalunya i de defensar-lo obertament quan era necessari, com va ser-ho en el cas de l'albufera des Grau a Menorca o de la península dels Alfacs (avui més coneguda per la Punta de la Banya) al delta de l'Ebre.

Entretant, cal assenyalar la tasca que des del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona es feia a favor del massís del Montseny i de Sant Llorenç de Munt, quan n'era responsable en Lluís Paluzie mateix.

Dins aquest context, l'any 1976, arreu de l'Estat espanyol es respirava una gran necessitat de crear institucions amb prou infraestructura per poder-se oposar a les agressions desmesurades contra el patrimoni natural. A Catalunya, que en aquells moments només comptava amb ADENA, en diferents ocasions s'havien desatès les nostres peticions d'autoritzar la creació d'una secció regional catalana. Malgrat tot, es fundaren dues entitats: per un costat, el Comitè Antinuclear de Catalunya, CANC, el líder del qual, Santiago Vilanova, també va ser el fundador de la revista *Userda* i el promotor del Col·lectiu de Periodistes Ecologistes, en companyia de Xavier Garcia, Jaume Reixach i Rafael Villar. Per un altre costat, es fundà la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural, DEPA-NA. El seu primer acte s'efectuà als locals del CEC el dia 11 de juny de 1976; el seu primer president va ser Josep Antoni Balcells Gorina, els signants del manifest fundacional, els catedràtics Oriol de Bolòs, Jacint Nadal i Ramon Margalef, i els prop de quatre-cents socis fundacionals que es repartien per totes les comarques de Catalunya i de forma majoritària a Barcelona, el nucli principal.

VIES DE FERROCARRIL A MONTCADA, VALLÈS OCCIDENTAL

Els mesos que seguiren aquests esdeveniments foren d'una activitat inusitada tant a Catalunya com a la resta d'Espanya, tal com corresponia als efervescents moments que va viure tot el país. Per exemple, a Catalunya se celebrà el Congrés de Cultura Catalana en el qual Ramon Folch fou el promotor de l'àmbit de Salvaguarda del Patrimoni Natural, amb l'ajut dels seus col·laboradors Manel Cervera i Rafael Balada. Aquest àmbit del CCC va promoure notablement la necessitat de salvaguardar la zona volcànica d'Olot —on treballava i encara treballa admirablement Josep M. Mallarach—, d'evitar la progressiva contaminació dels nostres rius o de fixar una política coherent sobre el problema dels incendis forestals, a més a més de l'edició d'abundant material gràfic i didàctic que manté la seva efectivitat encara després del Congrés a través de la Fundació Roca Galés.

Al mateix temps, la reunió d'entitats ecologistes que es va portar a terme a Cerdedillas (Madrid) pretenia assentar unes bases per a la vertebració del Moviment Ecologista de l'Estat espanyol. Fou allí on per primera vegada es van aplegar els representants dels sectors més divergents del moviment ecologista català: per una banda, els representants del CANC i del Col·lectiu de Periodistes Ecologistes i, per l'altra, els de DEPANA. Uns i altres foren escollits majoritàriament per portar des de Catalunya la primera secretaria del Moviment Ecologista de l'Estat espanyol, segons els acords que primerament s'havien pres a la Granja (Segovia) i mesos més tard a Cerdedilla i que donaven forma a la incipient infraestructura. Persones destacades d'aquest acte fundacional foren Joaquín Araujo, avui ben conegut pels seus reportatges naturalístics a TVE, i un periodista de *El País*, Benigno Varillas, avui editor de la revista *Quercus*.

Aquella secretaria catalana, portada conjuntament entre DEPANA, el CANC i el Col·lectiu de Periodistes Ecologistes, fou un fracàs. La majoria de les entitats associades mai no van pagar la seva quota anual ni van respondre a la correspondència que se'ls va enviar, a excepció de les entitats AEPDEN, de Madrid, AEORMA, de Burgos, i ANDALUS, de Sevilla.

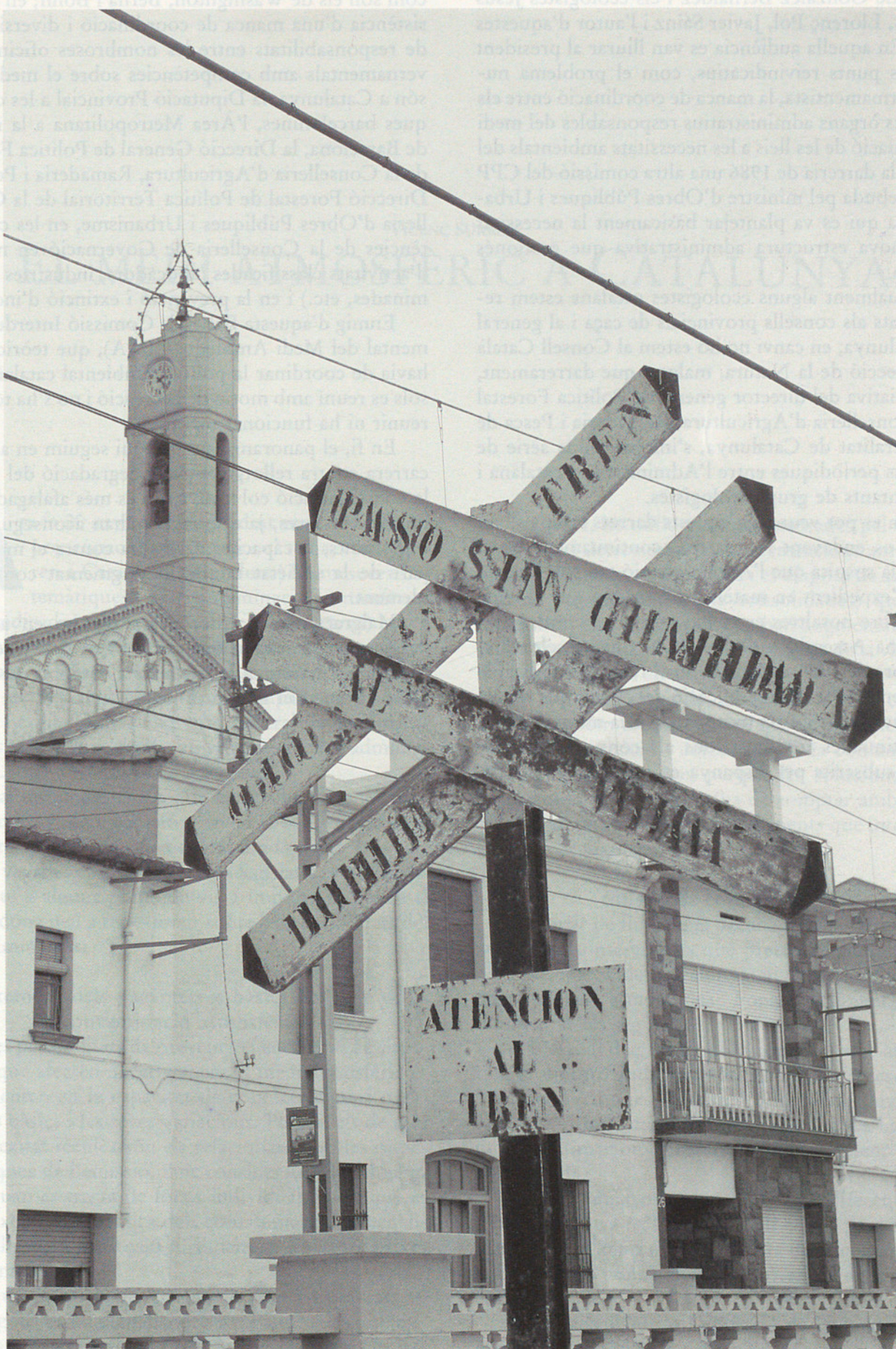
Mentre es produïa aquesta intensa activitat a tot Espanya, a Catalunya va ocórrer un fenomen que desgraciadament no s'ha repetit en els deu anys següents. Dins de l'Entesa dels Catalans es formà un grup d'experts en temes ambientals que oferien a les naixents forces polítiques d'aquell temps els seus coneixements per elaborar un pla ambiental vàlid per a tot Catalunya i independent de partidismes. En aquest grup hi havia tècnics com Armand Gutiérrez, Ramon Folch, Antoni Ballesté, Josep Ball, etc., però desgraciadament la iniciativa aviat va fracassar per tensions polítiques i divergències partidistes. Amb això crec que es va frustrar una de les iniciatives cíviques

més esperançadores per al tractament de la política ambiental catalana.

Entretant, els ecologistes catalans empenien en diferents fronts multitud de campanyes, com la dels aiguamolls de l'Empordà, el delta de l'Ebre, el pantà de Rialb, els articlels sobre l'ambient a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i a la Constitució espanyola, les mines a cel obert, la contaminació del Ter, les zones humides de Sils, les estacions hivernals d'esquí i tants d'altres focus; en alguns casos es van aconseguir resultats favorables o esperançadors i en altres no es va aconseguir res de positiu o concret, però cada vegada van sorgir més grups locals de defensa del seu entorn, alguns dels quals avui dia encara existeixen i tenen molta empenta després d'anys de funcionament, juntament amb altres de recent creació. Actualment es pot afirmar que hi ha més de setanta grups de defensa del medi repartits per tota la geografia catalana, entre els quals destaquen per la seva activitat el IAEDEN a l'Empordà amb Jordi Sargatal al capdavant, actual director del Parc Natural dels Aiguamolls i del Centre d'Estudis del Baix Empordà; al Montseny, Martí Boada, responsable de l'Escola de la Natura de Can Lleonard al Parc Natural del Montseny, i el CISEN, al delta del Llobregat.

A més d'aquests grups locals d'àmbit comarcal, hi continuen havent entitats d'àmbit de tot Catalunya, com Alternativa Verda i DEPANA, així com també iniciatives coordinadores com la proposada pels editors de *El Full*.

Cal assenyalar també que durant aquests últims deu anys s'han efectuat diversos intents de col·laboració entre els diferents àmbits de l'Administració, responsables de la gestió del medi i representants del moviment ecologista. La primera fou amb motiu de la creació d'un Comitè Municipal del Medi Ambient de l'Ajuntament de Barcelona, presidit per Felip Solé Sabarís, que funcionà activament entre 1979 i 1981 fins que va deixar de ser convocat per l'ajuntament. La Direcció General d'Acció Cívica també creà un Comitè Assessor en el qual es trobaven excursionistes, minyons de Sant Jordi i ecologistes, però com en el cas anterior també va deixar de ser convocat després d'uns mesos de funcionament. La tercera temptativa fou iniciativa del MOPU de Madrid, que a través de la Direcció General del Medi Ambient creà el Comitè de Participació Pública de la CIMA, en el qual estàvem representats ecologistes de totes les autonomies espanyoles; aquest comitè funcionà de l'any 1983 al 1986, però a principi de 1987 també es va deixar de convocar. Va ser durant aquest període de temps quan per primera vegada en la nostra història un cap de govern espanyol va rebre una comissió d'ecologistes, els quals, acompanyats per Concha Sáez, directora general del Medi Ambient, el 1984 visitaren el president Felipe González. La delegació, la componien el

EL MASNOU, MARISSME

catedràtic González Bernáldez i els ecologistes Jesús Garzón, Llorenç Pol, Javier Sáinz i l'autor d'aquestes línies. En aquella audiència es van lliurar al president diversos punts reivindicatius, com el problema nuclear i armamentista, la manca de coordinació entre els diferents òrgans administratius responsables del medi i l'adequació de les lleis a les necessitats ambientals del país. A la darrera de 1986 una altra comissió del CPP va ser rebuda pel ministre d'Obres Públiques i Urbanisme, a qui es va plantejar bàsicament la necessitat d'una nova estructura administrativa que gestionés l'entorn.

Actualment alguns ecologistes catalans estem representats als consells provincials de caça i al general de Catalunya, en canvi no ho estem al Consell Català de Protecció de la Natura, malgrat que darrerament, per iniciativa del director general de Política Forestal de la Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya, s'iniciaren una sèrie de reunions periòdiques entre l'Administració catalana i representants de grups ecologistes.

Com es pot veure, en aquests darrers temps s'han fet passos endavant i endarrere contínuament, però per ara la sospita que l'Administració tan sols intenta cobrir l'expedient en matèria ambiental i que la feina recau sobre nosaltres em temo que es va confirmar a la setzena Assemblea de la UICN que se celebrà el novembre de 1984 a Madrid; en el retard inexplicable de la Generalitat en la publicació del decret que regula la pràctica dels esports motoritzats a la muntanya; en les continuades transgressions als convenis internacionals subscrits per Espanya en matèria ambiental,

com són els de Wasinghton, Berna i Bonn; en la persistència d'una manca de coordinació i diversificació de responsabilitats entre les nombroses oficines governamentals amb competències sobre el medi, com són a Catalunya, la Diputació Provincial a les comarques barcelonines, l'Àrea Metropolitana a la rodalia de Barcelona, la Direcció General de Política Forestal de la Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, la Direcció Forestal de Política Territorial de la Conselleria d'Obres Públiques i Urbanisme, en les competències de la Conselleria de Governació en matèria d'activitats classificades (abocadors, indústries contaminades, etc.) i en la prevenció i extinció d'incendis.

Enmig d'aquesta Babel, la Comissió Interdepartamental del Medi Ambient (CIMA), que teòricament havia de coordinar la política ambiental catalana, tan sols es reuní amb motiu de la creació i no s'ha tornat a reunir ni ha funcionat mai més.

En fi, el panorama, per als qui seguim en aquesta carrera contra rellotge entre la degradació del medi i la conscienciació col·lectiva, no és més afalagador ara que fa deu anys, ja que, si bé s'han aconseguit fites importants, la capacitat agressora contra el medi per part de la societat també ha augmentat considerablement.

Malgrat tot, els que encara seguim en aquesta llarga marxa confiem que, amb l'ajut dels que se'ns uniran, arribarem a la meta de l'equilibri necessari entre l'home i el seu entorn.

SALVADOR FILELLA CORNADO
secretari general de DEPANA